

Котлова Людмила Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології розвитку та консультування
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Ютаєва Наталія Володимирівна

магістрантка спеціальності «Психологія»
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Я- КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні наше суспільство перебуває в умовах досить активних, багатовекторних, різноманітних трансформації. Зрозуміло, що всі ці зміни можуть докорінно змінювати різні сфери особистості, але передусім значно впливають на Я-концепцію особистості.

В даний час велике значення приділяється розвитку позитивної Я-концепції. Її затребуваність зростає в умовах соціально-економічної та духовної кризи в країні, ломки звичних стереотипів, життєдіяльності та потоку агресивно насиченої інформації, яка знижує резистентність особистості до деструктивних впливів. Особливо гостро це позначається на сучасній молоді, що створює психологічний дискомфорт, веде до дестабілізації особистості, до виникнення і наростання таких негативних психічних станів, як занепокоєння, емоційна напруженість, тривожність, невпевненість у собі, роблячи істотний вплив на психічне та фізичне здоров'я. Сучасна молодь потребує глибокої «внутрішньої перебудови», яка передбачає самоусвідомлення, коригування ставлення до себе та до інших людей.

У наукових дослідженнях, в освітній практиці та законодавчих документах стали частіше вживатися терміни, написані з префіксами «само», «сам», які в інтегративному вигляді характеризують людину як суб'єкта власного розвитку, тобто як суб'єкта пізнання, діяльності, спілкування, долі. Звертається увага на те, що зміст освіти має бути орієнтованим на забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації. В освітньому процесі мова йде про необхідність виховання вмотивованої, ініціативної, «домінантної» особистості, орієнтованої на успіх і кар'єру (в позитивному сенсі цього слова), на побудову та реалізацію продуктивних сценаріїв свого життєвого і професійного шляху.

Проведений аналіз літературних джерел дозволив виділити два аспекти розгляду поняття «Я». Один з них пов'язаний з теорією особистості та самосвідомістю, другий аспект пов'язаний з конкретними закономірностями розвитку особистості в онтогенезі [1; 2; 3].

Варто відмітити цінність ідей В. Мясичева для нашого дослідження, які полягають в тому, що достатня опрацьованість теорії відносин дозволяє досліджувати Я-концепцію особистості в контексті «реальних життєвих відносин суб'єкта», «соціальних ситуацій його розвитку» і діяльностей, за якими стоять мотиви і потреби. Зокрема, В. Мясичев виділяє в стосунках емоційну, оцінну та поведінкову сторони. Ці дослідження послужили основою для розгляду структури Я-концепції багатьом дослідникам [4, с. 111]. Так, вчений, розглядаючи процес формування «Я», зазначає, що досягнення власного «Я» і є процес його формування, що включає ставлення до себе як до суб'єкта власної діяльності разом з розвитком свідомості і самосвідомості, з ростом його самостійності [4].

У руслі даного дослідження вдалося встановити, що Я-концепція розглядається як системне утворення особистості, як фактор індивідуальності, як умова діяльності людини, як фактор розвитку в залежності від культурно-історичних умов, як компонент свідомості і як частина системи ціннісних орієнтацій особистості.

На думку дослідників гуманістичного напрямку, Я-концепцію слід розглядати як детермінанту поведінки особистості. Причому вони бачать залежність поведінки від трьох чинників: 1) як особистість бачить себе; 2) як вона розуміє ситуацію, в якій опинилася; 3) взаємодії попередньо перерахованих факторів [2; 3].

Отже, щоб змінити поведінку людини, необхідно змінити її уявлення про себе. Зіставлення поглядів різних наукових шкіл дозволило синтезувати зарубіжні та вітчизняні дослідження і виявити, що Я-концепція являє собою сукупність установок, спрямованих на себе, сформованих під впливом життєвого досвіду людини. Вона впливає на інтерпретацію досвіду людини, на формування мети, яку індивід ставить перед собою, на відповідну систему очікувань, прогнозів щодо майбутнього, оцінку їх досягнення і, тим самим, на власне становлення.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности. М., 1991.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Избр. пед. труды: в 2 т. Т. 1. М., 1980.
3. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. М., 1984.
4. Мясичев В. Н. Психология отношений. М.: Издательство «Институт практической психологии», 1995. 356 с.